

განათლების ისტორიიდან აჭარაში

აჭარა, როგორც საქართველოს ერთ-ერთი უძველესი შემადგენელი ნაწილი, თავიდანვე განათლებისა და კულტურის მონიხვევით იყო. მართალია, უცხოელთა ხანგრძლივმა ბატონობამ დიდი ხნით შეაფერხა ქართული განათლებისა და კულტურის განვითარება, მაგრამ მოსახლეობამ მაინც შეინარჩუნა წინაპართა ადათ-წესები და რაც მთავარია, მშობლიური ენა.

1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის შემდეგ აჭარა კვლავ დედა-სამშობლოს დაუბრუნდა. დედა-სამშობლოსთან დაბრუნების შემდეგ აჭარისათვის ხელშესახები დახმარების საქმე პრაქტიკის საგნად, უშუალო ამოცანად იქცა. თავის „შინაურ მიმოხილვაში“, რომელიც ჟურნალ „ივერიის“ 1879 წლის აპრილის ნომერში დაიბეჭდა, ილია ჭავჭავაძე მიუთითებდა: „თუ ჩვენი სიხარული აჭარა-ქობულეთის შემოერთებაზედ პირმოთნეობა არ იყო, თუ ჩვენგან წარმოთქმულ მხურვალე სიტყვებს მკვიდრი საფუძველი ჰქონდათ, ეხლა უნდა გავუმართოთ ხელი ამ ახლად დაბრუნებულს და წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას ვალად დავსდოთ, რომ აჭარაში რაც შეიძლება მომეტებული შკოლები გამართოს. ეს შკოლები სხვა ყოველ საშუალებაზედ მეტად სულით და გულით შემოგვიერთებენ აჭარას და ისე ძმურს სიყვარულს ჩამოაგდებენ ჩვენში, როგორც უწინ, იმათ ოსმალს ხელში ჩავარდნის დრომდე ყოფილა“ [1].

ასევე, აკაკი წერეთელი მოითხოვდა, რომ ცოდნა და განათლება მოეხმარებინათ დაბრუნებული მხარისთვის და ერთობლივად ეღვაწათ მისი წარმატებისათვის. ცნობილი პუბლიცისტი და საზოგადო მოღვაწე სერგეი მესხი თავიდანვე ენერგიულად იბრძოდა ღრმად მოფიქრებული საკადრო პოლიტიკის გასატარებლად: „გარემოება თხოულობს, რომ ახლად შექმნილ საქართველოში ჩვენ გვყავდეს კარგი, პატიოსანი, უანგარო, გამჭრიახი, მამულის მოყვარე მოხელეები“ [2].

ახლადდაბრუნებულ აჭარას ყველა სფეროში სჭირდებოდა დახმარება, მაგრამ მთავარი განათლება იყო. სწორედ ამის თაობაზე 1881 წელს ილია ჭავჭავაძე წერდა: „...სკოლის უმთავრესი საგანი

და საქმე საზოგადოდ ის არის, რომ ერის მოზარდ თაობას აუხილოს გონების თვალი, გაუჩარხოს გულისყური, გაუწურთნოს და კეთილად მოუმართოს გრძნობა, შეაჩვიოს მოზარდის ჭკუა-გონება მართმსჯელობასა და თვითმსჯელობას... სკოლამ უნდა მოუმზადოს ერს გონებით და გულით გაღვიძებული კაცი იმოდენად, რომ იგი საკუთარის ჭკუით და გულით გაუჭირვებულ გაუძღვეს იმ სულიერს და ხორციელს პატარა მოედანს, საცა ერის უმრავლესობა სულს იბრუნებს, სულითა და ხორციით იღწვის და მოქმედებს" [3, 552].

ჯერ კიდევ 1875 წელს, მაშინ როცა აჭარა ოსმალთა ბატონობის ქვეშ იმყოფებოდა, სახელგანთქმული საზოგადო მოღვაწე გულო-ალა კაიკაციშვილი გაზეთ „დროების“ რედაქციისადმი მიწერილ ბარათში მიუთითებდა: „ახლა ძიავ, ჩვენი ქობულეთის საქმე გლახათ არის... ქობულეთში ქართული წერა პანაიას მეტი არ ვიცით, ისიც ბეზიამ მასწავლა" [4].

დ. ბაქრაძისა და ა. ფრენკელის მოწმობით, ქართული წერა კარგად „იცოდნენ ბეგებმა, განსაკუთრებით კი ქალებმა" [5].

კარგად ჩანს აქედან, რომ აჭარაში ოსმალთა ბატონობის პერიოდში ქართული მწერლობის ტრადიცია არ განყვეტილა. მშობლიური წერა-კითხვის დიდი ქომაგები საქართველოს ამ კუთხეში ადგილობრივი ქართველი ქალები იყვნენ. აჭარაში ძველი ქართული დამწერლობის ერთ-ერთ სახეს „დედაბრულს" უწოდებდნენ. ეს სტილი ფართოდ გავრცელებული ჩანს უცხოელთა მფლობელობაში მყოფ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში. მაგალითად, წერის ამ მანერითაა შესრულებული ზემო აჭარის მკვიდრ სინეი ხანუმ ხიმშიაშვილის ავტოგრაფი ერთ-ერთ რუსულ ოფიციალურ დოკუმენტზე [6, 1].

აჭარაში ოსმალთა ბატონობის დროს მრავლად იყო მუსლიმანური სასწავლებლები „მედრესეები", სადაც ხოჯა-მოლები აჭარის ახალგაზრდობას მათთვის გაუგებარ ენაზე აზუპირებდნენ ლოცვებს ყურანიდან, სხვა საგანმანათლებლო კერა იქ მაშინ არ არსებობდა.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, განათლებისა და კულტურის ოდინდელი ტრადიციების რეანიმირება, კუთხის სწრაფი განვითარების ერთ-ერთი წინაპირობა იყო. სწორედ ამიტომ ქართველი საზოგადო მოღვაწეები განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდნენ ამ პრობლემას.

რეგიონის დაბრუნებისთანავე სწავლა-აღზრდის გარდაქმნის აუცილებლობაზე მიუთითებდა აჭარის მმართველი შერიფ-ბეგ ხიმშიაშვილი, რომელიც განათლებულ თანამოძმეებს მოუწოდებდა აჭა-

რაში თავისი წმინდათანწმინდა მოვალეობა აღესრულებინათ: „განათლება ეჭირვება ბატონებო იმათ, ამდონი ახალგაზრდა კაცები ხართ განათლებულები, წადით, გაეცანით, ზოგი აქ მოიყვანეთ, სკოლები გამართეთ, ასწავლეთ“ [7].

1879 წელს დაარსდა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება“. ახლად ჩამოყალიბებული ორგანიზაცია თავის საგანმანათლებლო პოლიტიკაში საქართველოსა და მის ფარგლებს გარეთ, სადაც ჩვენი თანამემამულეები სახლობდნენ, სკოლების დაარსებას ისახავდა მიზნად. აღნიშნულმა ორგანიზაციამ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს თავიდანვე დიდი ყურადღება მიაქცია. ამ საზოგადოების სულისჩანდგმელი დ. ყიფიანი მრავალი წლის მანძილზე ენერგიულად ზრუნავდა მხარის სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული აღორძინებისათვის. ის კუთხეში განათლების კერების გამრავლებასა და მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობის გარდაქმნისათვის იბრძოდა.

ბათუმელებმა ადრევე დაიწყეს „ქართველთა შორის წერა-კითხვის საზოგადოებაში“ გაერთიანება. ამ ორგანიზაციის თავმჯდომარის მოადგილემ ი. ჭავჭავაძემ განათლების დაწინაურებასთან ერთად მშობლიურ ენაზე სწავლა-განათლებას დიდი პოლიტიკური მნიშვნელობა მიანიჭა. ილიამ სწორად განსაზღვრა, რომ ბათუმში სკოლის გახსნაზე ზრუნვა უშუალოდ განათლების მუშაკს უნდა დაეწყო. ამ მიზნით მან მიმართა კავკასიის სასწავლო ოლქის ინსპექტორს ნ. ცხვედაძეს.

ი. ჭავჭავაძე საზოგადოების გამგეობის სახელით, ნ. ცხვედაძეს თხოვდა ახალდაბრუნებულ მხარეში განათლების საქმეზე ცნობების შესაკრებად გამგაზვრებულიყო. ნ. ცხვედაძის ბათუმის ოლქში მივლინებისა და განათლების საკითხებზე ბათუმის ოლქის გენერალ-გუბერნატორ კ. კომაროვთან მოლაპარაკების შემდეგ, გადანიშნა სკოლის დაარსება ბათუმში. ხანგრძლივი ძიების შემდეგ, სკოლის ადგილად შეარჩიეს ახმედის ქუჩაზე მდებარე სახლი, რომელიც ეკუთვნოდა ვინმე გამბარ-ოლლის. ეს იყო სამოთახიანი ახალი სახლი დერეფნით, სამზარეულოთი და ეზოთი. სახლის მეპატრონეს ბედ 50 მანეთი აუღია, ხოლო გაუქირავებია წელიწადში 250 მანეთად. ხელშეკრულება სახლის გაქირავებაზე, სახლის მეპატრონესთან გაუფორმებია ცნობილ მეცნიერსა და საზოგადო მოღვაწეს დ. ბაქრაძეს.

ბათუმში ქართული სკოლის გახსნას სათავეში თვით ი. ჭავჭავაძე ჩაუდგა. იგი სამჯერ ჩავიდა ბათუმში მატერიალური ბაზის

მოსამზადებლად და ფინანსური საშუალებების გამოსანახავად. და აი, 1881 წლის 23 მარტს ბათუმში გაიხსნა პირველი ქართული სკოლა. გახსნას ილიაც დაესწრო და სიტყვაც წარმოთქვა. ამ ისტორიული მოვლენის გამო გაზეთი „დროება“ 1881 წლის მარტში წერდა: „ძლივს, როგორც იყო ძლივს გველირსა, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ“ პირველი სასწავლებელი გახსნა ბათუმში, რომლისთვისაც იყო გამოგზავნილი თავადი ი. ჭავჭავაძე“ [8].

პირველ წელს სკოლაში მიიღეს 28 მოწაფე, მათ შორის 12 მაჰმადიანი ქართველის შვილი იყო. მაჰმადიანთაგან იყო ერთი გოგონა – ულვიე აბაშიძე.

1892 წლის ბოლოსათვის „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ“ მიაღწია იმას, რომ ქალაქის თვითმმართველობამ სკოლის ასაშენებლად გამოყო ადგილი კომაროვის ქუჩაზე. აღნიშნული ადგილი დიდი ვაი-ვაგლახით გამოსტაცეს ჭაობს. ტბა დააშრეს და ამ ტერიტორიაზე 1893 ივნისში ბათუმის ქართული სახალხო სკოლის საკუთარი შენობის აგება დაიწყო. სკოლის შენობის გეგმა შეადგინა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ მმართველობამ და გეგმა დაამტკიცებინა მთავრობას. პირველი ქართული სკოლის მშენებლობაში მთელი ბათუმის ქართველი მოსახლეობა იღებდა მონაწილეობას, ვინ ფულით, ვინ საშენი მასალით და ვინ პირადი შრომით. 1895 წლის ბოლოსათვის სკოლის შენობა მზად იყო: „სკოლის შენობა არის ერთსართულიანი, მშვენიერი ნაგებობა, თითოთ საჩვენებელი, როგორც საუკეთესო შენობა პირველი დაწყებითი სკოლისათვის ბათუმში“ – წერდა 1898 წელს გაზეთ „კვალის“ ბათუმელი კორესპოდენტი [9].

ბათუმის სკოლაში დიდი ყურადღება ეთმობოდა მშობლიურ ენას და ამ ენაზე ძირითადი საგნების სწავლებას. ამასთან ერთად ჯეროვნად მიმდინარეობდა საღვთო სჯულის სწავლება. ბათუმის პირველი ქართული სკოლის ამავდარი მასწავლებლების სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ ამ მნიშვნელოვან საგანმანათლებლო ცენტრში აღიზარდნენ ისეთი გამოჩენილი მოღვაწეები, როგორც იყვნენ მემედ აბაშიძე, ჰაიდარ აბაშიძე და სხვები.

„ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ სკოლა პირველი ქართული მაღალორგანიზებული საერო სასწავლებელი იყო ახლადდაბრუნებულ ქალაქში. აღნიშნულ სკოლაში სწავლობდნენ, როგორც აჭარის, ისე საქართველოს სხვა კუთხეე-

ბის წარმომადგენლები, რასაც დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ქართველთა ერთობის განმტკიცების საქმეში.

„ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება“ დიდ ყურადღებას უთმობდა სახალხო სკოლებში სამუშაოდ მასწავლებელთა შერჩევას. საზოგადოებამ ყველაფერი იღონა, რომ ბათუმის ქართულ სკოლაში მასწავლებლებად ავტორიტეტული და გამოცდილი ადამიანები შეერჩიათ და გამოეგზავნათ. ამ სკოლის პირველი გამგე-მასწავლებლები იყვნენ: ალ ნანეიშვილი, მ. ნათაძე, მ. შარაშიძე, ი. გოგოლიშვილი, ა. მგელაძე. ამ მასწავლებლებს დიდი დამსახურება მიუძღვით სკოლაში სასწავლო და სააღმზრდელო მუშაობის განმტკიცებისა და გაძლიერების საქმეში. პირველ ქართულ სკოლას ბათუმში ჰქონდა არა მარტო საგანმანათლებლო ფუნქცია, არამედ ის იყო ბათუმის კულტურული ძალების შეხვედრის ადგილი. აქ ტარდებოდა ზეიმები, სხვადასხვა სახის საგანმანათლებლო და კულტურული შეკრებები. შეიძლება ითქვას, რომ ეს სკოლა მაშინ ასრულებდა ბიბლიოთეკის, კლუბის, კულტურის სახლის მოვალეობასაც. ეს იყო აჭარაში პირველი მერცხალი, რომელმაც უდიდესი როლი შეასრულა მაჰმადიანი ქართველების გათვითცნობიერების საქმეში [10, 55-56].

„ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ სკოლამ ხელი შეუწყო ახალი ტიპის განათლების ორგანიზაციის დაჩქარებას მთელს ბათუმის ოლქში. 1884 წელს ახალი ტიპის სკოლის დაარსებას მაჭახელშიც შეეცადნენ, თუმცა ეს წამოწყება უშედეგოდ დამთავრდა. 1886 წელს სასწავლებელი გაიხსნა სოფელ მარადიდში, სადაც ქუთაისის საერო სკოლების დირექციას დაუნიშნავს მასწავლებელი ბ. პეტროვი [11, 56].

ქობულეთში სკოლის გახსნისათვის მოძრაობა ადრევე დაიწყო. შედგა სასკოლო კომიტეტი, რომელმაც თავდაპირველად „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ბათუმის ქართული სკოლის ქობულეთში გადატანა დაისახა მიზნად. ქობულეთში სკოლის გახსნას განაპირობებდა სავაჭრო-ეკონომიკური და კულტირული განვითარების აუცილებლობა. 1886 წელს ქობულეთში და ქობულეთის რაიონის სოფელ აჭყვაში, ხოლო 1890 წელს კი ქობულეთის რაიონის სოფელ დაგვაში გაიხსნა სკოლები. ასევე, საინტერესოა ის ფაქტი, რომ 1892 წელს „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ დიდი ძალისხმევით სკოლა გაიხსნა დაბა ხულოში.

სწრაფად ვითარდებოდა ბათუმში საქალაქო სასწავლებელთა რიცხვი. 1880 წლის ბოლოს დაიწყო ზრუნვა საქალაქო სასწავლებლის გასახნელად. სადაო შეიქმნა სკოლის ტიპისა და სწავლების საკითხი. დავა უნდა გადაენწყვიტათ ქალაქის მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობის გადანყვეტილებით. ხელისუფლება მოხერხებულად სარგებლობდა ყალბად შედგენილი სტატისტიკით, რომლის თანახმად კუთხური ნიშნით დანაწილებული ქართველობა, მოქალაქეთა უმცირესობას ქმნიდა. ეს საშუალებას აძლევდა რუს მოხელეებს სკოლის თუ სხვა დაწესებულებათა საკითხი მათ სასარგებლოდ გადაენწყვიტათ. ასევე, ქალაქში სხვადასხვა აღმსარებლობის მალიარებლები მოითხოვდნენ სკოლაში სწავლების წარმართვას თურქულ, რუსულ, ქართულ და სხვა ენაზე. ბოლოს, მთავრობის საბოლოო გადანყვეტილების შედეგად, დაარსდა რუსული საქალაქო სასწავლებელი, რომელიც გაიხსნა 1881 წლის 1 ივლისს. ეს სასწავლებელი შემდეგ ექვსკლასიანად გადაკეთდა. სკოლაში სწავლობდნენ შვიდიდან თოთხმეტი წლის ასაკის მოსწავლეები. აღნიშნულ სასწავლებელში რუსებთან ერთად საკმაო რაოდენობით ჩაირიცხნენ ქართველი მოზარდებიც.

1882 წელს დაარსდა ბათუმის ქალთა სასწავლებელი. 1890 წელს ქალთა სკოლას ეწოდა მარინეს ქალთა სასწავლებელი. მარინეს ქალთა სასწავლებელი განსხვავდებოდა სხვა დანარჩენისაგან იმით, რომ სწავლის ხანგრძლივობა ოთხი წელი იყო და სასწავლო პროგრამა შეესაბამებოდა გიმნაზიის პროგრამას. სასწავლებლის უპირატესობა იმაშიც გამოიხატებოდა, რომ სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ მოსწავლეებს შეეძლოთ მუშაობის დაწყება. გოგონებს ძირითადი დისციპლინების გარდა, ასწავლიდნენ ხელსაქმესაც.

1898 წელს ბათუმში გაიხსნა ქალთა პირველი ქართული დაწყებითი სასწავლებელი 50 მოსწავლეზე. გამგედ დაინიშნა წმიდა ნინოს სახელობის ქუთაისის სასწავლებლის კურსდამთავრებული, მასწავლებელი დ. კეჭერაძე. 1899 წელს კი გაიხსნა ასევე ვაჟთა დაწყებითი სასწავლებელი, სადაც სწავლების ხანგრძლივობა ორი წელი იყო [12, 67].

ბათუმში ყურადღება მიექცა საპროფესიო-ტექნიკურ განათლებასაც. 1888 წლის 8 ოქტომბერს გაიხსნა ასეთი ტიპის მოზრდილთა სასწავლებელი.

გარდა ამისა, სკოლებს ხსნიდნენ კერძო პირებიც. ჯერ კიდევ 1879 წელს, ქეთევან ჟურულმა გახსნა სკოლა, 1888 წელს დაარსდა

ფალიაშვილის კერძო სკოლა, სადაც ირიცხებოდა 29 მოსწავლე. 1888 წელს გაიხსნა პალიევას კერძო სასწავლებელი 29 მოსწავლით, 1898 წელს კი ლებედის კერძო სასწავლებელი 14 მოსწავლით, 1903 წელს დაარსდა მეფისაშვილის კერძო სკოლა 21 მოსწავლით, 1900 წელს ნუ-ლუკიძის კერძო სასწავლებელი 40 მოსწავლით, 1902 წელს ბერაიას კერძო სკოლა 14 მოსწავლით.

1894 წელს ქართულ მართლმადიდებლურ ეკლესიაში გაიხსნა საეკლესიო სკოლა. სწავლების ხანგრძლივობა სამი წელი იყო. სკოლაში სწავლობდნენ როგორც ვაჟები, ასევე გოგონები. ბავშვები ძირითადად სწავლობდნენ როგორც ღვთისმეტყველებას, ასევე სხვა საგნებსაც, კერძოდ, მათემატიკას, ისტორიას, ფილოლოგიას და სხვა [13, 79].

ბათუმის მოწინავე ადამიანები, პირველ რიგში ბათუმის ქალაქის თავი ლუკა ასათიანი, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ბათუმის განყოფილების თავმჯდომარე გრიგოლ ვოლსკი, ბათუმის თვითმმართველობის მდივანი ივანე მესხი, ცნობილი ქართველი მწერალი და იმხანად ბათუმში სამხედრო სამსახურში მყოფი დავით კლდიაშვილი და სხვები ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის დასასრულს იღწვოდნენ ბათუმში ვაჟთა და ქალთა გიმნაზიების დასაარსებლად. იმ დროისათვის გიმნაზიების დაარსება მრავალ პრობლემებთან იყო დაკავშირებული, ისეთ პატარა ქალაქში, როგორც ბათუმი იყო, მაშინდელი ხელისუფლება ზედმეტად მიიჩნევდა გიმნაზიების გახსნას. საჭირო იყო პეტერბურგის ნებართვა, ამასთანავე აუცილებელი იყო შენობების ქონა და მასწავლებელთა კადრები. ქალაქ ბათუმის თავი ლუკა ასათიანი სპეციალურად გაემგზავრა პეტერბურგს გიმნაზიის გახსნის ნებართვის მისაღებად. მოკლე ხანში, მისივე მეთაურობით გიმნაზიის ორსართულიანი შენობაც აიგო (დღეს აღნიშნულ შენობაში ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტია). და აი, 1897 წლის 14 სექტემბერს, ბათუმში საზეიმოდ გაიხსნა ვაჟთა კლასიკური გიმნაზია. გახსნის ცერემონიაზე სიტყვა წარმოთქვა ლუკა ასათიანმა.

ამის შემდეგ დაიწყო მუშაობა ქალთა გიმნაზიის დასაარსებლად. ასეთი გიმნაზიის გახსნის სასტიკი წინააღმდეგი იყო როგორც ბათუმის ოლქის ხელმძღვანელობა, ასევე კავკასიის სასწავლო ოლქის მმართველი, პირნავარდნილი შოვინისტი იანოვსკი. ბოლოს ქალაქის თავმა ლუკა ასათიანმა და მასთან დაახლოებულმა პირებმა შეძლეს საქმის მოგვარება. 1897 წელს ქალაქის თვითმმართველობა-

ში, ხმოსანმა, ბათუმში ცნობილმა პოდპოლკოვნიკმა ნ. დუმბაძემ, ნერილობითი წინადადება შეიტანა ბათუმში ქალთა გიმნაზიის გახსნის აუცილებლობის თაობაზე. წინადადება განიხილეს და გადაწყდა, რომ მარინეს სახელობის ქალთა სასწავლებლის ბაზაზე გახსნილიყო ქალთა გიმნაზია, მაგრამ 1899 წელს ქალაქის ხელისუფლებამ გამონახა საბიუჯეტო სახსრები და ეს გადაწყვეტილება შეიცვალა – 1900 წელს გაიხსნა ბათუმის ქალთა გიმნაზია, მისთვის სპეციალურად აგებულ შენობაში (დღეს ამ შენობაში ბათუმის დავით აღმაშენებლის სახელობის №2 საშუალო სკოლაა).

მეოცე საუკუნის პირველ ოცნლეულში მთელ აჭარაში დაარსდა ბევრი სასწავლებლები. სტატისტიკა ასე გამოიყურება: 1902-1915 წლებში აქ ფუნქციონირებდა 42 დაბალი ტიპის პირველდანიწყებითი სკოლა 3143 მოსწავლით, 16 მაღალი ტიპის პირველდანიწყებითი სკოლა 1530 მოსწავლით. 1916-1920 წლებში, აქ უცხო სახელმწიფოთა განუკითხავი თარეშით, განსაკუთრებით შემცირდა მაღალი ტიპის სკოლების რაოდენობა – 16-დან 4-მდე დავიდა. შემცირდა მოსწავლეთა რაოდენობაც. სწორედ ამას გრძობდნენ გამოჩენილი ქართველი მოღვაწეები და ცდილობდნენ მდგომარეობის გამოსწორებას, მაგრამ იმხანად შექმნილი რთული პოლიტიკური სიტუაციის გამო, ამის გაკეთება ზოგჯერ ვერ ხერხდებოდა [14, 74].

გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ დედასაქართველოსთან დაბრუნების შემდეგ „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ“ დიდი ილია ჭავჭავაძის მეთაურობით განათლების საქმეს აჭარაში სათავე დაუდო.

1878-1921 წლებში მოწინავე ქართველი ინტელიგენციისა და ადგილზე ჭეშმარიტ მამულიშვილთა რუდუნებით მოღვაწეობის შედეგად განათლების დარგში აჭარაში მნიშვნელოვანი ღონისძიებანი განხორციელდა. ეს უდავო ჭეშმარიტებაა. უპირველეს ყოვლისა აღსანიშნავია ახალი, ევროპული ტიპის სასწავლებელთა ფართო ქსელის შექმნა, როგორც ბათუმში, ისე პერიფერიებში (ართვინი, იმერხევი, ქედა, ქობულეთი, ხულო და სხვა). დაარსებული სასწავლებლებიდან უმეტესი იყო საქალაქო, ხოლო მცირე ნაწილს შეადგენდა სასოფლო სასწავლებელი. ბათუმისა და მისი შემოგარენის სკოლებში მრავლად სწავლობდნენ როგორც ადგილობრივი, ისე ჩამოსახლებულთა შვილები. მხარეში ეკონომიკურმა აღმავლობამ სამუშაოდ მოიზიდა როგორც საქართველოს სხვადასხვა კუთხის, ისე რუსეთის შიდა რაიონებისა და სხვა ადგილთა მკვიდრნი. ბევრი იყო უცხოეთიდან მო-

სული, როგორც მუშა-ხელოსნები, ისე ვაჭრები, მრეწველები და სხვა.

ქართული ეროვნული სკოლის მშენებლობა მოკლევადიანი პროცესი როდია, დღის წესრიგში მწვავედ იდგა განათლების კეთილშობილური ამოცანები, რომელთა გადაწყვეტაზე დიდად იქნებოდა დამოკიდებული სრულიად საქართველოს ეკონომიკური და კულტურული წინსვლა.

დამონმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. გაზეთი „ლიტერატურული საქართველო“, 1997, 25 ივლისი-1 აგვისტო.
2. გაზეთი „დროება“, 1879, №32.
3. ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული, ტ. II, თბილისი, 1941.
4. გაზეთი „დროება“, 1875, №143.
5. А. Френкель, Чурук-су и Батуми, Тифлис, 1879.
6. საქართველოს ეროვნული არქივი, საისტორიო ცენტრალური არქივი, ფ. 231, აღნ. 1, საქ. 163, ფურც. 1.
7. გაზეთი „დროება“, 1878, № 146.
8. გაზეთი „დროება“, 1881, №60.
9. გაზეთი „კვალი“, 1898, №12.
10. ვ. წულუკიძე, განათლების ისტორიისათვის აჭარაში, ბათუმი, 2002.
11. ნ. ვარშანიძე, ახალი ტიპის საერო სკოლები აჭარაში XIX საუკუნის 70-90-იან წლებში“, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომების კრებული, ბათუმი, 2001.
12. პ. დერჟავინი, ბათუმის ყოველწლიური საერთო მისამართები 1902 წლისათვის, ბათუმის მხარის მოკლე ისტორიული ნარკვევით, ბათუმი, 1902.
13. გამბა ჟაკ ფრანცუა, მოგზაურობა ამიერკავკასიაში, თბილისი, 1987.
14. ს. ლეკვეიშვილი, ასე იწყებოდა ქალაქი, ბათუმი, 2000.

From the History of Education in Adjara

Summary

Adjara, as one of the oldest part of Georgia was advanced center of education and culture from the beginning. Although long domination of foreigners hindered development of Georgian education and culture for a long time, the population could manage to maintain the customs of ancestors and native language.

As a result of the Russo-Turkish war of 1877-1878 Adjara returned to its motherland. After rejoining to the motherland The case of tangible assistance for Adjara became a matter of practice and an immediate task. In the "home review", which was published in the newspaper "Iveria" in April 1879, Ilia Chavchavadze stated: "If our gladness about joining of Adjara-Kobuleti was not flattery, if the fervent words said by us had a solid base, we must help to this newly returned and charge The society for the spreading of Literacy among Georgian with an important mission to open schools in Adjara. These schools, more than any other means will help reunion of Adjara totally as well as to establish brotherhood among us, like we used to have before, when they were not occupied by ottomans, yet".